

ЗМІСТ

Діалектологія

1. Глуховцева К. Д. Динаміка новостворених говірок як релевантна ознака їхньої мовної системи..... 5
2. Запорожська Д. М. Діалектизми в мові українських рок-поезій 1980-х років ХХ століття (на матеріалі текстів „Братів Гадюкіних”)..... 11
3. Колеснік Л. Я. Формальні маркери граматичного роду як засоби вираження експресивної оцінки в покутсько-буковинських говірках..... 19
4. Литвиненко Я. О. Вербалізація диференційних ознак птахів у лексиці східнополіського діалекту..... 32
5. Ніколаєнко І. О., Солодка С. С. Матеріали до словника лексики традиційних народних промислів українських східнослобожанських говірок..... 42
6. Сікора Г. В. Реконструкція як прийом моделювання міського мовлення в діахронії (до історії дослідження львівського койне)..... 51

Текст. Дискурс

7. Вінтонів Т. М., Мала Ю. В. Типологічні вияви експресивних синтаксичних конструкцій в українському політичному дискурсі..... 66
8. Грозян Н. Ф. Семантико-синтаксичні особливості детермінантів причини (на матеріалі публіцистичних текстів)..... 76
9. Гурко О. В. Психологічний, когнітивний та комунікативний потенціал категорії ствердження..... 84
10. Корольова В. В., Попова І. С. Комунікативні типи діалогів у структурі драматургічного дискурсу..... 92
11. Кошман І. М. Фонетизація українізмів у російських мас-медійних текстах України..... 107

Семантика мовних одиниць

12. Вовк А. В. Стилiстичний потенціал експресивних засобів у „Щоденниках” О. Гончара..... 116
13. Глуховцева І. Я. Фразеологія творів Миколи Руденка: етнолінгвістичний аспект..... 124
14. Іщенко В. Л., Воскобойник В. І. Особливості функціонування багатокomпонентних економічних термінів у заголовках періодичних видань..... 136
15. Клещова О. Є. Одоративна лексика в поетичній творчості Андрія Кузьменка („Скрябіна”)..... 143

16. Колесникова Л. Л. Амбівалентність словесного символу <i>земля</i> в поетичній мові.....	150
<i>Лінгвоперсоналогія</i>	
17. Багнюк Н. В. Homo Lingualis XVI – XVII століть : сучасні дослідження.....	158
<i>Відомості про авторів</i>	166

ТЕКСТ. ДИСКУРС

Т. М. Вінтонів (Київ),
Ю. В. Мала (Вінниця)

УДК 811.161.2'367.322

ТИПОЛОГІЙНІ ВИЯВИ ЕКСПРЕСИВНИХ СИНТАКСИЧНИХ КОНСТРУКЦІЙ В УКРАЇНСЬКОМУ ПОЛІТИЧНОМУ ДИСКУРСІ

Різне функційне використання експресивних мовних засобів і різноманіття видів суспільно-мовної практики ускладнює їхню класифікацію за єдиною ознакою, що особливо помітно під час переходу від експресивної лексики до експресивного синтаксису.

Кваліфікація синтаксичних конструкцій із погляду експресії (спеціального прийому, що підвищує виразність, зображальність мовлення) залежить від форми мовлення (усне або писемне) і від функційної спрямованості (функційні стилі літературної мови). Розмежувати емоційне та експресивне на синтаксичному рівні доволі складно. Якщо розуміти під емоційністю вираження почуттів і настроїв (без бажання впливати на адресата), то емоційне вираження наявне насамперед в усній формі мовлення. На думку Г. Акімової, конкретних синтаксичних засобів для навмисного впливу на слухача в усному мовленні менше, ніж у писемному (це вигуки та деякі різновиди нечленованих конструкцій) [Акімова 1990: 84].

Елементи експресії представлені в тих формах мовлення (усного й писемного), які мають настанову на навмисний вплив. Це переважно тексти художні та публіцистичні, зокрема й політичні.

Експресивні синтаксичні значення описані Н. Шведовою на матеріалі конструкцій розмовного синтаксису за даними художньої літератури. Це конструкції на кшталт: *Їхати так їхати; Так я і повірив; Що йому до мене; Жартуй-жартуй, та озирайся; Ось так калюжа!* [Шведова 1966].

У „Російській граматиці” (1980) подібні побудови названо структурами із суб’єктивно-модальним, або модально-експресивним значенням. З одного боку, виокремлено власне-емоційні конструкції (*Ах, гарна погода! На щастя, хороша погода!*), з іншого, експресивні, що мають підсилювальні відтінки, нашаровані на основне значення (*Ось так калюжа! Ішов-ішов і прийшов; Дівчинка ну й розумна*) [Русская грамматика 1980]. Якщо речення другого типу – стандартні побудови розмовного мовлення, то речення першого типу „емоційні” за рахунок уведення до них лексичних засобів, що виражають емоції.

Синтаксис політичних текстів репрезентований різноманіттям експресивних конструкцій. Залежно від уміщеної в тексті експресії в його синтаксичній побудові наявні утворення, які передають інформацію:

1) нейтрально, у рівній емоційній тональності, раціоналістично: *Президент України Петро Порошенко присвоїв військові звання генералів армії начальнику Генерального штабу України Віктору Муженку і міністру оборони Степану Полтораку. Відповідний Указ розміщено на сайті Глави держави (День. – 15.10.2015);*

2) експресивно насичено, у підвищеній емоційній тональності (позитивній): *Тому на 100 % говорити дуже важко, що ми повністю все контролюємо. Але ми бачимо, що ні МВС, ні СБУ навіть свої структури не контролюють. Так це ж структури, які забезпечуються державою, бюджету мають! (Українська правда. – 22.09.2015).*

Аналіз матеріалу засвідчив, що середня довжина речень політичних текстів не відрізняється від середньостатистичної довжини інших публіцистичних текстів. За даними М. Діденко, складнішим є синтаксис парламентських виступів [Діденко 2001]. Деяко простіші за будовою речення передвиборчих, привітальних, святкових текстів. Вочевидь, це можна пояснити бажанням промовця максимально наблизити текст до аудиторії, спростити його сприйняття адресатом.

Традиційно, відносячи ті чи ті конструкції до експресивних, дослідники послугуються двома критеріями: прагматико-стилістичним (установкою на виразність і певний ефект впливу) та формальним (наявністю синтаксичної розчленованості). До експресивних синтаксичних побудов Г. Акімова відносить: 1) парцельовані конструкції; 2) сегментовані конструкції; 3) лексичний повтор із синтаксичним поширенням; 4) питально-відповідні конструкції в монологічному мовленні; 5) ланцюжки номінативних речень; 6) вставні конструкції; 7) експресивно-стилістичне розташування слів [Акімова 1990: 87 – 89].

Експресивними вважають також приєднувальні конструкції, називний теми, неповні речення. В. Виноградов особливого значення надавав оригінальному прийому „зигзагоподібного – сполучникового чи безсполучникового – руху в динаміці розповіді”. Під цим дослідник мав на увазі відкриті, або зсунуті, конструкції, які назвав приєднувальними [Виноградов 1975].

На думку Г. Акімової, конструкції експресивного синтаксису є типізованими й мають розмовний субстрат (розчленування (парцеляція), сегментація, повтори), крім того, вони утворюють відкритий ряд [Акімова 1976: 237].

О. Сковородников виокремлює й системно аналізує такі різновиди експресивних конструкцій: економні (еліпсис, усічення (недосказаність) і надмірні (позиційно-лексичний повтор, антиеліпсис) [Сковородникова 1978].

Останніми десятиліттями лінгвісти зафіксували експансію розмовним синтаксисом галузі писемного мовлення. Зокрема, Н. Кондратов зазначає, що в синтаксисі „поширеними нововведеннями” стали такі явища: 1) „розчленування висловлення”, сутність якого

полягає в тому, що „синтаксично зв'язаний текст з експресивною метою розчленовують на інтонаційно обгрунтовані відрізки”; 2) „зростання кількості називних речень”, у яких „іменник обростає не тільки означеннями, а й залежними словами (зазвичай використовують форми з родовим відмінком)” [Кондратов 1985: с. 100 – 102]. Справді, номінативні речення поширені в художній літературі та газетній публіцистиці з кінця ХХ ст.

Класифікацію парцельованих конструкцій зазвичай будують на структурних підставах, залежно від характеру парцелятивів (слово, словосполучення, речення), а також від їх кількості. Парцельовані одиниці потрібно відрізнити від сегментованих конструкцій, описаних у працях О. Пешковського [Пешковский 1956], О. Шахматова [Шахматов 1941], Г. Акімової [Акімова 1990], О. Лаптевої [Лаптева 2001] та ін.

Ш. Баллі, аналізуючи сегментовані конструкції як двочленні, зазначав, що вони мають тему та привід, залежно від чого можна виокремити два типи конструкцій: репризу (розташування „тема” – „привід”) й антиципацію (розташування „привід” – „тема”) [Баллі 1955]. Конструкції з називним теми є найпоширенішими сегментованими конструкціями, на що звертав увагу О. Пешковський [Пешковский 2001]. Субстратом конструкції з називним теми вважають конструкції з подвійним підметом (називають підмет висловлення, а в наступному реченні назву або повторюють, або заміщують особовим займенником).

Сегмент зазвичай містить тему висловлення, предмет мовлення й може перебувати як у препозиції, так і в постпозиції в базовій структурі, у якій сегментація пов'язана зі спонтанністю висловлення. У розмові ці конструкції вживають автоматично, вони типові для усного мовлення, а тому їх не помічають мовець і слухач. Сегмент у писемному мовленні відділений від базової структури крапкою, комою чи тире. Частина, яка містить лексичний повтор із синтаксичним поширювачем, дублює слово з основної структури, де вона розташована в постпозиції, напр.: *Час оцінити минуле нашої країни, щоб рухатися вперед. І саме зараз!* (Кореспондент. – 29.04.2015); *Давайте змінювати майбутнє! Разом!* (Телеграф. – 23.03.2016).

У дослідженнях багатьох авторів проаналізовано різні види питальних речень і питально-відповідні конструкції в монологічному мовленні ([Акімова 1990] та ін.), напр.: *Хіба це нормально, що ТВі отримує гроші від опозиції?* (Gazeta.ua. – 21.09.2012); *Невже не можна змінити своє майбутнє? Ви самі будете своє майбутнє своїми думками і вчинками. Все залежить від вас!* (Телеграф. – 12.03.2016).

За емоційним забарвленням (емоційною насиченістю) речення поділяють на нейтральні й окличні. Від емоційного забарвлення залежить логіко-синтаксична членованість речень, їхні типові значення, розподіл на стверджувальні та заперечні. Установлено, що найчастіше бувають окличними нечленовані й номінативні речення з мінімальним ступенем

логічної членованості. Двоскладні речення рідше бувають окличними, ніж односкладні, а складні – рідше, ніж прості [Современный 1997: 247].

Дослідники експресивних можливостей синтаксису [Акімова 1990; Иванчикова 1979; Сковородников 1978; Голубева 2002 та ін.] зазначають, що для більшості експресивних синтаксичних конструкцій субстратом є усне мовлення. Сьогодні існує кілька поглядів щодо того, як слабкі елементи розмовного мовлення потрапляють до книжних жанрів. Згідно з одним із них слабкі елементи розмовного мовлення, переходячи до книжного, стають сильними елементами писемного мовлення, оскільки мають на собі відбиток стилістичної тональності [Золотова 1982]. На думку Н. Шведової, існують дві сходинки для входження розмовних синтаксичних конструкцій до писемної літературної мови – „на першій сходинці розмовна конструкція повністю зберігає своє специфічне забарвлення та сприймається як дещо зовнішнє, чужорідне щодо писемного тексту; на другій сходинці вона, зберігаючи свою вихідну розмовну якість, уже постає елементом системи таких засобів усередині писемного мовлення, що надають їй забарвлення невимушеності й свободи, спрямованої на встановлення безпосередніх контактів із читачем” [Шведова 1966: с. 151].

Г. Акімова [Акімова 1990] виокремлює три сходинки входження усних конструкцій до літературної мови. На першій сходинці усні конструкції, що імітують розмовне мовлення, скопійовані в мовленні персонажів художніх творів, але така імітація не є точною копією розмовного мовлення, оскільки йому притаманні нечіткі межі речень, повтори, різноманітні вставки, що важко передати в художньому діалозі [Полищук 1979]. Усні розмовні конструкції зберігають, наскільки це можливо, свою синтаксичну структуру. Водночас у художніх діалогах не всі конструкції однаковою мірою імітовані письменниками. Варто виокремити приєднувальні одиниці та питальні структури, які можна наслідувати значно легше, ніж інші. Але, як і за будь-якої імітації, усні конструкції стають стилістично маркованими як чужорідні синтаксичні елементи [Акімова 1990: 99]. На другій сходинці входження усних конструкцій до літературної мови характерним є вживання їх в авторському мовленні, особливо в художньому. Цей процес супроводжують стилістичні та структурні зміни. Саме тут формується основа та відбувається подальший розвиток експресивних синтаксичних конструкцій. Сутністю вияву експресії є те, що „конструкції стають синтаксичним елементом художнього мовлення, що має на меті не стільки імітувати усне мовлення, скільки впливати на читача” [Там само: 100]. Уживання експресивних конструкцій супроводжує посилення авторського вияву. Крім того, використання експресивного значення пов'язане з порушенням синтетичності писемного синтаксису за рахунок рідших аналітичних конструкцій. Для усного синтаксису типовими є розчленовані побудови. Саме тому поняття експресивного синтаксису пов'язане з писемним авторським мовленням.

І. Голубева не відносить до експресивних синтаксичних побудов конструкції з експресивним розташуванням слів [Виноградов 1975: 12]. Г. Акімова, навпаки, відзначає, що характерні для усного мовлення конструкції із суб'єктивним порядком слів (рема передує темі) є субстратом для експресивно-стилістичного розташування [Акімова 1990: 97].

Дослідники наголошують, що на синтаксичному рівні експресивність виражають зміною звичайного порядку слів, використанням еліптичних конструкцій, повторів тощо. Зокрема „структурного вираження експресії в синтаксисі досягають через переміщення значеннєвого центру висловлення на неочікувану позицію, наприклад, від центру до периферії та навпаки” [Бельчиков 2004: 16]. Відхилення від нормативного використання мовних одиниць можуть бути усвідомленими, виникати під впливом контексту й задуму автора. Деформації синтаксичних конструкцій, сталих лексичних зв'язків і синтаксичної поєднуваності призводять до зсувів у семантиці й експресивного забарвлення мовних одиниць.

Усвідомлений повтор належить до фігур мовлення. Повтори різного типу є складною значеннєвою тканиною, яку накладають на загальномовну тканину, створюючи особливу концентрацію думки [Лотман 1996: 122], напр.: *Нами керували з 1917 р. І до чого докерувалися! Їм не місце у Верховній Раді* (Правда. – 06.04.2007); *Ми прагнемо змінити якість політики, прагнемо покращити життя, прагнемо покращити економіку кожного гаманця!* (Телеграф. – 05.04.2012).

Основні види повторів різняться відповідно до рівнів мови: лексичний, кореневий, словотворчий, фонетичний, синтаксичний. Візуальний вигляд інформації в ЗМК зливається зі змістом вербального ряду й посилює вплив на адресата. У друкованих ЗМК зоровий образ конфігурації тексту актуалізує зміст за допомогою різних прийомів композиційно-текстового виділення (виокремлення рядків, зміна шрифту, кольору тощо). Оскільки всі види повторів реалізовані на синтаксичному рівні, вони можуть бути пов'язані з певними синтаксичними конструкціями. З огляду на це в одних випадках можна говорити про функційний зв'язок за типом взаємозалежності, взаємозумовленості, в інших – про зв'язок за типом функційної суміжності, співвіднесеності.

Експресивність на кожному з трьох синтаксичних рівнів (конструктивному, комунікативному та семантичному) може бути представлена за допомогою певних синтаксичних засобів. Деякі з них можуть бути необхідними й достатніми (інтонація та інверсія), інші – необхідними, але недостатніми, треті – факультативними, які виражають експресивність як додаткові до інших, основних.

І. Завальнюк, докладно проаналізувавши мову сучасної преси, зазначає, що синтаксис її вирізняється низкою специфічних рис, які

виокремлюють його на тлі синтаксису інших функційних стилів. Цю специфіку, на думку дослідниці, визначають дві основні тенденції: 1) тенденція до узагальнення синтаксичних одиниць; 2) тенденція до посилення їхньої експресивності та оцінності [Завальнюк 2009: 34]. „Дію загальних тенденцій зумовлюють два протилежних, але взаємопов'язаних процеси: типізації, універсалізації синтаксичних конструкцій, спричинених тенденцією до узагальнення, та актуалізації, пов'язаної з появою і розвитком емоційно-експресивних, маркованих, оцінних конструкцій. Взаємодія цих двох процесів і сприяє формуванню самобутньої синтаксичної системи газетно-публіцистичного стилю” [Там само].

Як влучно зазначає І. Завальнюк, типізація підвищує семантичну ємність, розширює гнучкість синтаксичних структур, уможлиблюючи їхню зручність для максимального використання в мові сучасних українських газет. Вона спричиняє значне розширення аналітизму, активізацію вільних синтаксичних форм. „Збільшення семантичної ємності чи, по-іншому, узагальнення, слугує підґрунтям для розвитку оцінності (експресивності, маркованості тощо). У цьому виявляє себе тенденція до узагальнення – одна з основних властивостей газетного тексту” [Там само]. Водночас тенденція до експресивності й оцінності стимулює виокремлення синтаксичних одиниць, процес актуалізації. Регулярне, систематичне вживання певних синтаксичних конструкцій (нейтральних і стилістично забарвлених) призводить до їхньої нівеляції, тому згодом виникає потреба пошуку нових оцінних засобів.

На думку О. Сковородникова, баланс двох складників сучасної публіцистики (стандарту й експресії) зсувається останнім часом у бік експресивності [Сковородников, Копнина 2003: 564].

Широко трактує категорію експресії Ю. Малинович: і як функцію мови, і як функцію її одиниць, і як семантичну категорію, і водночас як стилістичну функцію [Малинович 1989: 14].

Розвиваючи погляди І. Завальнюк, термін „експресія” кваліфікуємо як спеціальний прийом, що посилює виразність, оригінальність мови [Завальнюк 2009: 35], тобто доволі загально та уніфіковано.

Загалом варто зазначити, що сучасні політики надають перевагу простим реченням, а наявні в мовленні складні нерідко мають характер формально простого. Цього ефекту досягають за рахунок того, що головна частина не є інформаційно навантаженою, вона лише вводить підрядний компонент. Це сприяє легшому засвоєнню змісту тексту, унаочнює судження й подальші висновки. Спрощені синтаксичні структури сучасних політичних текстів загалом відображають тенденції розвитку мови, зокрема публіцистичного стилю. Такі речення легше сприймаються, створюють ефект міркування з подальшим висновком, мають апелятивний, стверджувальний характер. Подібне спрощення синтаксичної структури сучасного політичного мовлення пов'язане, по-перше, із загальними тенденціями розвитку мови, а по-друге,

із впливом на політичний текст як продукт мови засобів масової інформації та реклами. Звідси активне використання неповних речень, нерідко емоційно насичених, наповнених асоціативними елементами, що й надає текстові динамізму й експресивності.

Література

- Акимова 1976** – Акимова Г. Н. Наблюдения над сегментированными конструкциями в современном русском языке / Г. Н. Акимова // Синтаксис и стилистика. – М. : Наука, 1976. – С. 237 – 247; **Акимова 1990** – Акимова Г. Н. Новое в русском синтаксисе / Г. Н. Акимова. – М. : Высш. шк., 1990. – 168 с.; **Балли 1955** – Балли Ш. Общая лингвистика и вопросы французского языка / Ш. Балли ; пер. с фр. Е. Вентцель, Т. Вентцель. – М. : Изд-во иностр. лит., 1955. – 416 с.; **Бельчиков 2004** – Бельчиков Ю. А. Функциональная стилистика / Ю. А. Бельчиков // Стилистика и литературное редактирование. – М. : Высш. шк., 2004. – С. 8 – 168; **Виноградов 1975** – Виноградов В. В. Избранные труды : исследования по русской грамматике / В. В. Виноградов. – М. : Наука, 1975. – 559 с.; **Голубева 2002** – Голубева И. В. Опыт создания коллективного речевого портрета (на материале экспрессивного синтаксиса мемуарной прозы) : автореф. дис. на соиск. учен. степ. д-ра филол. наук : спец. 10.02.01 „Русский язык” / И. В. Голубева. – Краснодар, 2002. – 36 с.; **Діденко 2001** – Діденко М. О. Політичний виступ як тип тексту (на матеріалі виступів німецьких політичних діячів кінця 20 століття) : автореф. дис. на здобуття наук. ступ. канд. філол. наук : спец. 10.02.04 „Германські мови” / М. О. Діденко. – О., 2001. – 20 с.; **Завальнюк 2009** – Завальнюк І. Я. Синтаксичні одиниці в мові української преси початку ХХІ століття : функціональний і прагматичний аспекти : монографія / І. Я. Завальнюк. – Вінниця : Нова Книга, 2009. – 400 с.; **Золотова 1982** – Золотова Г. А. Коммуникативные аспекты русского синтаксиса / Г. А. Золотова. – М. : Наука, 1982. – 368 с.; **Иванчикова 1979** – Иванчикова Е. А. Синтаксис художественной прозы Достоевского / Е. А. Иванчикова. – М. : Наука, 1979. – 287 с.; **Кондратов 1985** – Кондратов Н. А. Основные вопросы русского языка / Н. А. Кондратов. – М. : Просвещение, 1985. – 239 с.; **Лаптева 2001** – Лаптева О. А. Живая речь с телеэкрана. Разговорный пласт телевизионной речи в нормативном аспекте / О. А. Лаптева. – М. : Эдиториал УРСС, 2001. – 518 с.; **Лотман 1996** – Лотман Ю. М. Внутри мыслящих миров / Ю. М. Лотман. – М. : Языки русской культуры, 1996. – 464 с.; **Малинович 1989** – Малинович Ю. М. Экспрессия и смысл предложения : проблемы эмоционально-экспрессивного синтаксиса / Ю. М. Малинович. – Иркутск : Изд-во Иркут. ун-та, 1989. – 216 с.; **Пешковский 2001** – Пешковский А. М. Русский синтаксис в научном освещении / А. М. Пешковский. – М. : Языки славянской культуры, 2001. – 544 с.; **Полищук 1979** – Полищук Г. Г. Разговорная речь

и художественный диалог / Г. Г. Полищук, Л. Б. Сиротина // Лингвистика и поэтика. – М. : Наука, 1979. – С. 188 – 200; **Русская грамматика 1980** – Русская грамматика : в 2 т. – Т. 2. Синтаксис. – М. : Наука, 1980. – 709 с.; **Сковородников, Копнина 2003** – Сковородников А. П. Экспрессивность речи / А. П. Сковородников, Г. А. Копнина // Культура русской речи : энцикл. слов.-справ. / под ред. Л. Ю. Иванова и др. – М. : Флинта; Наука, 2003. – С. 765; **Сковородников 1978** – Сковородников А. П. Эллипсис как стилистическое явление современного русского литературного языка : пособ. для спецкурса / А. П. Сковородников. – Красноярск : Изд-во Краснояр. гос. ун-та, 1978. – 95 с.; **Современный 1997** – Современный русский язык : в 3 ч. – Ч. 3 Синтаксис / Бабайцева В. В., Инфантова Г. Г., Николина Н. А., Чиркина И. П.. – Ростов н/Д, 1997. – 603 с; **Шахматов 1941** – Шахматов А. А. Синтаксис русского языка / А. А. Шахматов. – 2-е изд. – Л. : Учпедгиз, 1941. – 640 с.; **Шведова 1966** – Шведова Н. Ю. Активные процессы в современном русском синтаксисе / Н. Ю. Шведова. – М. : Наука, 1966. – 156 с.

Вінтонів Т. М., Мала Ю. В. Типологічні вияви експресивних синтаксичних конструкцій в українському політичному дискурсі

У статті описано концептуальні засади політичного дискурсу засобів масової комунікації, визначено його природу, значення. Окреслено систему синтаксичних засобів експресивізації політичного дискурсу. Встановлено й обґрунтовано статус поняття „політичний дискурс” у сучасній лінгвістиці. Експресивність охарактеризовано як категорію структурного синтаксису. Визначено механізми соціального впливу в політичному дискурсі.

Синтаксис політичних текстів репрезентований різноманіттям експресивних конструкцій. Залежно від уміщеної в тексті експресії в його синтаксичній побудові наявні утворення, які передають інформацію: нейтрально, у рівній емоційній тональності, раціоналістично: *Президент України Петро Порошенко присвоїв військові звання генералів армії начальнику Генерального штабу України Віктору Муженку і міністру оборони Степану Полтораку. Відповідний Указ розміщено на сайті Глави держави (День. – 15.10.2015)* і експресивно насичено, у підвищеній емоційній тональності (позитивній): *Тому на 100 % говорити дуже важко, що ми повністю все контролюємо. Але ми бачимо, що ні МВС, ні СБУ навіть свої структури не контролюють. Так це ж структури, які забезпечуються державою, бюджети мають!* (Українська правда. – 22.09.2015).

Представлено співвідношення експресивності і суб'єктивної модальності в політичному дискурсі. Експресивність проаналізовано як загальнономовну категорію, реалізовану в усіх сферах мови. Виявлено особливості вживання питальних, окличних, а також заперечних речень у політичному дискурсі.

Описано різновиди повторів, розглянуто їхнє функційне призначення. Установлено, що на всіх рівнях організації політичного тексту повтор окремих елементів або їх поєднань сприяє актуалізації емоції, є текстотвірним чинником, що концентрує навколо себе інші складники.

Перспективним постає дослідження засобів експресивного синтаксису в різносистемних мовах у зіставному аспекті.

Ключові слова: політичний дискурс, експресивність, експресивна синтаксична конструкція, суб'єктивна модальність, механізми впливу.

Винтонив Т. Н., Малая Ю. В. Типологическое выражение экспрессивных синтаксических конструкций в украинском политическом дискурсе

В статье осмыслены концептуальные основы политического дискурса средств массовой коммуникации, определена его природа, значение. Очерчена система синтаксических средств экспрессивизации политического дискурса. Установлен и обоснован статус понятия „политический дискурс” в современной лингвистике. Экспрессивность охарактеризована как категория структурного синтаксиса. Описаны механизмы социального воздействия в политическом дискурсе.

Синтаксис политических текстов представлен многообразием экспрессивных конструкций. В зависимости от помещенной в тексте экспрессии в его синтаксической структуре употребляются компоненты, передающие информацию: нейтрально, в равной эмоциональной тональности, рационалистически *Президент України Петро Порошенко присвоїв військові звання генералів армії начальнику Генерального штабу України Віктору Муженку і міністру оборони Степану Полтораку. Відповідний Указ розміщено на сайті Глави держави (День. – 15.10.2015)* и експресивно насичено, в підвищеній емоційній тональності (положительной): *Тому на 100 % говорити дуже важко, що ми повністю все контролюємо. Але ми бачимо, що ні МВС, ні СБУ навіть свої структури не контролюють. Так це ж структури, які забезпечуються державою, бюджети мають!* (Українська правда. – 22.09.2015).

Представлено соотношение экспрессивности и субъективной модальности в политическом дискурсе. Экспрессивность рассмотрена как общеязыковая категория, затрагивающая все сферы языка. Выявлены особенности употребления вопросительных, восклицательных, а также отрицательных предложений в политическом дискурсе. Описаны виды повторов, рассмотрено их функциональное предназначение. Установлено, что на всех уровнях организации политического текста повтор отдельных элементов или их соединений способствует выразительности выраженной эмоции, является текстообразующим фактором, концентрирующим вокруг себя другие компоненты.

Ключевые слова: политический дискурс, экспрессивность, экспрессивная синтаксическая конструкция, субъективная модальность, механизмы воздействия.

Vintoniv T., Mala U. Typological data of expressive syntactic structures in Ukrainian political discussion

The conceptual basis of political discourse in the media is interpreted its nature, significance is defined in this summary. A system of syntactic of expressive political discourse is denoted. The concept of the status of political discourse in modern linguistics, its genre features are defined. The validated expressiveness is characterized as a category of structural syntax. The mechanisms of social impact in the political discourse are described.

The expressive syntax in the political texts is identified and described in this work. We studied the functional purpose of expressive structures. In particular, it was found that the main function of political discourse is its usage as a tool of political power (the power struggle, the conquest of power, its preservation, stabilization or redistribution).

The relation of expressiveness and subjective modality in the political discourse is determined. Expressiveness is considered as the common language category, affecting all aspects of the language. We analyzed the terms „expressive” and “expressiveness” in modern linguistic literature. It is proved that expressiveness is characteristic of the units of all language levels. All the expressive means the various levels have relatively well defined positive or negative connotation. Categories of expressiveness, emotion, evaluation are related, but are not identical. The expressive language units are psycholinguistic, sociolinguistic and proper criteria for assessing the linguistic expression. The category of expressiveness is manifested at different levels of the language system and in particular, on the stylistic, demonstrating the diversity of its expressive possibilities.

The expressive structures of the political text have predominantly emotive value, acting as emphatic equivalents of neutral syntax. Emotive communication is a conscious, controlled demonstration of emotion, object-oriented and used for strategic purposes: the impact on the environment, demonstration of loyalty, benevolence, preventing a possible conflict, its social function is the impact on the perception of the destination and its understanding the situation.

The place of communicative member and nonmember offers the both designs structures expressing expression in media, texts and of the beginning of the XXI century. The functions of incomplete sentences as units of expressive syntax are differentiated. By the nature of the sentence passes they are divided into two types: self-incomplete and elliptical. Depending on the admission of the member of the proposals highlighted several varieties of self-incomplete sentences: 1) contextually incomplete; 2) situational incomplete; 3) incomplete segmented (parceled and connection); 4) ragged proposals.

The expressive potential of the elliptical sentences in political discourse is studied here. The condensed form of presentation of text using the elliptical constructions is possible due to the activation of the pragmatic and linguistic presuppositions and it aims to reduce the elements of the plan of expression, not bearing the additional function of informing or influence in political communication. Using the elliptical constructions helps to draw attention to key points.

The features of the usage of interrogative, exclamatory and negative sentences in the political discourse are analyzed. The types of repeats are described and their functional purpose is considered. It is found out that at all levels of the organization of political text, the repetition of individual elements or their compounds contributes to the expression of the expressed emotion is text-forming factor concentrated around other components.

Key words: political discourse, expressive, expressive syntax, subjective modality, the impact mechanisms.

Стаття надійшла до редакції 19.11.2018 р.

Прийнято до друку 23.11.2018 р.

Рецензент – д. філол. н., проф. Глуховцева К. Д.

Н. Ф. Грозян (Київ)

УДК 81'376

**СЕМАНТИКО-СИНТАКСИЧНІ ОСОБЛИВОСТІ
ДЕТЕРМІНАНТІВ ПРИЧИНИ
(НА МАТЕРІАЛІ ПУБЛІЦИСТИЧНИХ ТЕКСТІВ)**

Наукові пошуки, спрямовані на виявлення загальних тенденцій у взаємодії лексико-граматичних класів слів, закладають підґрунтя для створення теорії мови та з'ясування окремих її аспектів. Дослідження різних мовних одиниць в аспекті їх внутрішніх і зовнішніх ознакових зв'язків є одним із найперспективніших напрямків у сучасній лінгвістиці. Питання взаємодії одиниць різних класів передбачає з'ясування характеру їхніх ознак, взаємозамінюваності їхніх складників в окремих умовах функціонування, а також сполучуваності слів у структурі речення. Саме тому дослідження детермінантів у семантико-синтаксичній структурі речення є сьогодні актуальним, адже сприяє глибшому проникненню в механізм функціонування синтаксичного рівня загалом і окремих одиниць зокрема.

У сучасному мовознавстві проблемам структурно-семантичної організації речень присвячено чимало досліджень. Упродовж останніх десятиліть в україністиці це питання розробляли І. Вихованець, М. Вінтонів, В. Гумовська, А. Загнітко, В. Русанівський, О. Леута, Н. Баландіна, Т. Масицька, І. Овчиннікова та інші науковці. Проблема функціонування детермінантних компонентів у семантико-синтаксичній